
SZÖVEGÉRTÉS-SZÖVEGALKOTÁS „A”

1-2. ÉVFOLYAM

ÍRÁS

ÍRÁSSAL KEZDŐ PROGRAM III.

NYOMTATOTT NAGYBETŰK

Írástanítás I.	3
Írástanítás II.	14
Írástanítás III.	26

Készítette: Bakonyi Katalin
Kulcsár Gábor

WALDORF ÍRÁS-OLVASÁS TANÍTÁS

ÍRÁSTANÍTÁS

Nyomtatott nagybetűk – mássalhangzók

Készítették:

Bakonyi Katalin és Kulcsár Gábor

MODULLEÍRÁS

A modul célja	A nyomtatott nagybetűk tanításának módja. Ennek legfontosabb része, hogy a megtanulandó hangok és betűk mesékből, képekből, rajzokból bomlanak ki. (Bővebben a <i>Pedagógiai háttér</i> című részben, illetve a <i>Tanári Kézikönyvben</i> fejtjük ki.) Lényeges, hogy a gyerekek megérezzék azt, hogy a betűk nem csupán megtanulandó absztrakt jelek, hanem a világunk részei, amelyekben a gyerekek, a betűk és a világ összetartoznak, így a kapcsolat a fogalom és az eredeti kép között megmarad. A betűk megtanításának végső célja maga az írás, így már néhány betű megtanítását követően értelmes szavakat is papírra vetünk, amelyeket kisebb összefüggő versek, szövegek leírása követ.
Időkeret	Egy betű megismerése 60 perc, amelyet úgy osztunk be, hogy az időkeret első részében (30 perc) a tanító mesél, és a gyerekek megnevezik és lemozogják az adott betűt. A másik 30 percben (ami lehetőleg egy másik napon történjen) pedig mozgással, majd hangoztatva felidézik és lerajzolják, leírják a bevezetett betűt. Ennek az időnek a betartását fontosnak érezzük kezdetben, valamint a betűk nagy részénél. Azonban később, amikor a kettős betűket és a magyar nyelvben ritkán használt betűket tanítjuk, akkor lehetőség lesz ennek az útnak a megtartásával, de rövidebb idő alatt megismertetni ezeket a betűket
Ajánlott korosztály	6–8 évesek
Modulkapcsolódási pontok	Az írás előkészítése: formarajz, tájékozási gyakorlatok, ujjgyakorlatok, fon-aljáték, kötés

PEDAGÓGIAI HÁTTÉR

A betűk bevezetése során a magánhangzók és a mássalhangzók megközelítése különböző módon történik. A hangok közötti lényegi és minőségi különbözőséget a gyerekeknek is meg kell éreznük, át kell élniük.

A mássalhangzókat a külvilág valamely látható jelenségéhez vagy tárgyához kötjük, megkeressük, hogy számunkra egy-egy adott betű mely dologhoz kapcsolódik leginkább, úgy hogy a betű formája fellelhető legyen a tárgy vagy a jelenség – leegyszerűsített – alakjában, és emellett a tárgy szavának első hangja megegyezzen az adott betű hangalakjával; például a torony formája magában hordozza a „T” betűt, miközben a torony szavának első betűje is megegyezhet a „T”-vel. A gyerekek így természetes kapcsolatot találnak a betűk és a külvilág között, amely segítségükre van abban, hogy a már jelként használt, a világtól elszakított betűket az érzéseiken keresztül megragadják, és összekapcsolják azzal, ahonnan ezek a szimbólumok eredetileg származnak. Hiszen az írás eredete a képrásig (piktográfia) nyúlik vissza.

Az írástanulás során bevezetett betűk sorrendje tetszőleges, azonban fontos a tanítónak tudatos pedagógiai megfontolásokat tenni. Ilyen módon néhány szempontot határozottan megfogalmazhatunk:

1. A betűk egyenes és görbe vonalakkal állnak. Vannak betűk, amelyek csak egyenes vonalakat tartalmaznak, sőt egyesek csupán függőleges és vízszintes egyenesekből állnak: E, É, F, H; I, Í, L, T, némelyek formájához már a ferde egyenesek is hozzátartoznak: A, Á, K, M, N, V, W, X, Y, Z; azután következhetnek az egyenes és görbe vonalakkal álló betűk: B, D, G, J, P, R; majd a csupa görbe formájúak: C, O, Ó, Ö, Ő, Q, S, U, Ú, Ü, Ű, és végül a többjegyű betűkkel zárhatjuk a sort: GY, LY, NY, TY, CS, SZ, ZS, DZ, DZS. Ha a formarajzot mint az írást közvetlenül előkészítő tevékenységet szemléljük, láthatjuk, hogy a gyerekek számára a csupa egyenesekből álló formák a gyakorlás kezdetén sokkal áttekinthetőbbek, mint az összetettebb görbe vonalakkal álló rajzok.

Mivel a rajzok elkészítése során is ezt lehet tapasztalni, ezért az írástanítás során is felmerülhet az a szempont, hogy azokat a betűket tanítjuk meg először, amelyek ilyen módon egyszerűbbek, hogy a betűk írása és gyakorlása során a gyerekek biztonságot nyerve léphessenek egy nehezebb fokra.

2. A gyerekeket nemcsak a betűk megismerése, hanem maga az írás vonzza, ezért fontos szempont lehet a betűk bevezetésének sorrendjében az, hogy a mássalhangzók és a magánhangzók egymás után úgy

következzenek, hogy néhány betű megismerését követően a már megtanult betűkből értelmes szavakat is papírra tudjanak vetni.

A betűtanítás kezdetén a tanító elmeséli azt a bevezető történetet, amely elindítója és kerete lehet az egész éves betűtanulásnak. Ez általában nem egy didaktikus történet, amelynek az a célja, hogy a gyerekek megértsék, hogy miért is kell megtanulniuk írni, hanem sokkal inkább egy képekben gazdag mese ez, amelynek főhősét vagy főhőseit a gyerekek végigkísérhetik a betűtanulás során. Ha a mesében életre tudunk kelteni egy olyan szereplőt, akinek a bőrébe szívesen belebújnak a gyerekek, akivel az érzéseiken keresztül azonosulni tudnak, akinek az örömeivel és a bánataival együtt tudnak érezni, akkor ez a mesehős megragadja, és magával húzza a gyerekeket, lelkesedést és akaratot kölcsönözve nekik a munkához. (Lásd a mellékletet.)

Természetesen ez a történet nemcsak a tanító által kitalált mese lehet, hanem minden olyan „kész” mese, amely tartalmában és hangulatában e tevékenységhez köthetünk.

ÉRTÉKELÉS

Ezt a folyamatot mélyen átéli a gyerekek, örömmel végzik a hozzá kapcsolódó mozgásokat, szívesen rajzolnak. Figyelhetünk arra, hogy a gyerekek mindezeket a tevékenységeket minél pontosabban és minél nagyobb figyelemmel végezzék. A füzetmunka során fordítsunk gondot a füzet esztétikai megjelenésére (keret, háttér, rajz) és arra, hogy a rajzolás közben minél nagyobb csendben dolgozzanak. Hagyjunk lehetőséget, hogy a gyerekek egymás munkáit megnézhessék. Ez nem valamilyen objektív mérce, hanem, hogy jó legyen ránézni az egyre nehezedő formákra. Az első ellenőrzés az, hogy a gyerek látja, összehasonlíttja a munkáját a táblán lévő formával. Rögtön tudja javítani. Jó, ha a gyerekek megszokják, hogy egymás munkáját is megnézhetik. Beszélhetünk róla anélkül, hogy kritizálnának, ítéletet mondanának róla. Megnézhetjük, hogy melyikben mi a jó, az érdekes, a más. Ennek kapcsán hamar hozzászokhatnak az önellenőrzéshez is. Lényeg az, hogy öröm legyen a rajzolás, a munka.

Ajánlott irodalom

Carlgren, Frans – Klingborg, Arne: *Szabadságra nevelés. „Török Sándor” Waldorf-pedagógiai Alapítvány, Solymár. Pedagógus-továbbképzési és Információs Központ, Pilisborosjenő, 1999, 126–128. o.*

Kulcsár Gábor: *Az írás-olvasás tanítása a Waldorf-iskolában. Közoktatás-fejlesztési és Pedagógus-továbbképzési Kht. Budapest, 2004, 47–74. o.*

Vekerdy Tamás: *Gyerekek, óvodák, iskolák. Saxum, Budapest, 2001, 133–137. o.*

A TEVÉKENYSÉG MENETE

A tanító a betűtanítást megelőzően egy egész táblát betöltő rajzot készít, amelyen megjelenik a mese hőse a történet egyik jelenetében. Ekkor elmeséli azt a bevezető történetet, amelynek főhőse végigkíséri a betűtanulást.

A történet elhangzása után a gyerekek megkapják a füzetüket, amely egy nagyalakú, sima, ún. vázlatfüzet.

A füzet kiosztása és a nevek felírása után a gyerekek a füzet első lapjára szabadon rajzolhatnak egy számukra kedves jelenetet abból a meséből, amely a tanító által elmondott bevezető történet volt. Ekkor jelenítik meg először a mesének azt a hőseit, akinek a kalandjait már izgatottan várják.

Mivel az első osztály elején a könnyed ceruzafogásra még nem érett a kéz és az ujjak mozgása – a kézfej csontrendszerének fejlődéséből adódóan –, ezért a „meleg tapintású”, vastag zsírkréták és a vastag színes ceruzák alkalmasak arra, hogy a gyerekek nagy méretben, az íróeszközöket nem görcsösen tartva képesek legyenek a szép, rendezett és könnyed írásra. A füzetbe minden lapon – a füzet élei mentén – egy színes keretet húznak, amely a határait adja az írásbeli munkájuknak.

Ezt követően elkezdődik a betűtanulás. A gyerekek felidézik az előbbi történetet, amelyet a tanító röviden továbbfolytat. Ekkor ebben a kis történetben különösen hangsúlyossá válik a mese egy bizonyos része, egy a mesében megjelenő tárgy vagy dolog. Ezt a külön kiemelt, részletesen leírt és jelentőséggel bíró dolgot fel is fedezik a gyerekek a táblarajzon, amely akár már a bevezető táblarajzon is ott lehetett, csupán akkor még nem ez volt a legfontosabb a számukra. Ez lehet egy híd, amely egy patak felett ível át, lehet egy távoli dombon fekvő vár tornya, lehet egy lépcső, amely várból vezet le, lehetnek madarak az égen vagy egy magányosan álló kopár fa is. Ebből a rajzból már előtűnik annak a betűnek a formája, amelyet a következő alkalommal meg is neveznek.

A rövid „betűmesét” követően a gyerekek a tanító segítségével lerajzolják azt a dolgot, amely fontossá vált a történetben.

A tanár a tábla belső felére rajzol úgy, hogy a gyerekek utánozni tudják őt. A gondosan előkészített és át gondolt munka eredményeként minden gyermek egyforma, mégis teljesen különböző rajzot készít.

A rajzhoz egy kis versike is társulhat, amely a mesének a része; egy olyan alliteráció, amely erről a bizonyos képről szól, például: a lépcső rajzát kísérő vers lehet ez is: *Lépcsőn lábam lassan lépked, legyen erőm látni téged!*

Ezek után felidézve a történeteket, újra megtekintve a táblai rajzot és közösen elmondva a versecskét, a tanító megnevezi és felrajzolja a táblára azt a betűt, amelyet a kép tartalmazott.

A gyerekek megismélik a kimondott hangot, és közösen elkezdődhet azoknak a szavaknak a gyűjtése, amelyek ezzel a hanggal kezdődnek, vagy valahol a szóban megtalálható ez a bizonyos hang.

Mikor a gyerekek kifogytak a szavak gyűjtéséből, az osztályteremben vagy másutt egy szabadon kialakított térben – ahogy a formarajzolás során is tettük – lejárák az osztályban a betű formáját. Megint csak a tanító utánzása vezeti a gyerekeket. Ha mindenki végigjárta a formát, kötelekből, babzsákokból, különböző termékekből – gesztenye, bab stb. – ki is rakhatjuk, de ki is „fekhetjük” úgy, hogy egy gyerek, mint a rendező, úgy igazgatja el a társait a földön, hogy azok a betű formáját alkossák.

A padokba visszaülve a kezünkkel a levegőben többször végigkövetjük a táblára rajzolt betű alakját (eleinte a táblára is felrajzolhatja mindenki a saját betűjét), majd a szemünkkel, végül pedig csukott szemmel „belső tekintetünkkel” járjuk végig a formát. A nagy, széles mozdulatoktól így jutunk el az apró mozgásokon át ahhoz a ponthoz, amikor a gyerekek már belső tapasztalattal és mozgásélménnyel rendelkeznek a betűről, amely megteremti azt a lehetőséget, hogy biztonsággal papírra is vessék azt.

A betűtanulás kezdetén a gyerekek csomagolópapírra készítik el az első betűrajzaikat, nagyban, a betű formáját krétájukkal lendületesen többször végigjárva. Csak akkor, amikor már megfelelő gyakorlatra tettek szert – a gyerekeknek csupán kezdetben van szükségük a külön papíron gyakorlásra –, kerüljön be a füzetbe a leírt betű.

Ezt követi egy új betű hasonló módon történő bevezetése.

ALKALMAZOTT ESZKÖZÖK

Sima, nem vonalas tábla a rajzok elkészítéséhez, színes táblakréták.

Csomagolópapír

Nyagalakú, sima füzet, ún. vázlatfüzet, vastag zsírkréta vagy vastag színes ceruza.

Pedagógiai ajánlasként jónak tartanánk, ha a Waldorf-iskolákban már hosszú évtizedek óta alkalmazott és a gyermekek kézfelépítéséhez a kisiskolás korban leginkább illeszkedő méhviasz téglácskák jelennének meg a nyomtatott nagybetűk megtanítását modulként választó pedagógusok osztályaiban. Mivel a méhviasz kréták ára magasabb a hagyományos – de sokkal gyengébb minőségű – zsírkrétáknál, így alapkészletként elfogadhatónak tartanánk, ha minden formarajzot gyakorló gyermek kézbe foghatna egy méhviasz krétát, amely azt jelenti, hogy egy-egy adott osztálylétszámnak megfelelő, de az alapszíneket – piros, kék, sárga – egyforma mértékben tartalmazó készlettel rendelkezzenek az iskolák.

1. Példa a nyomtatott nagybetűk tanulását elindító meséhez

Az erdő sűrűjében egy különleges, fura kis fickó aludt. Nagyokat fújtatott és prüszkölt az álmában, mint aki teljesen kimerült a sok-sok tennivalójától. Bátor legénynek tűnt, mivel teljesen egyedül szunyókált ilyen békésen a rengetegben. Láthatóan nem tartott semmitől és senkitől. Pedig nem volt egy hatalmas termetű fiú, sőt meglehetősen aprócska volt. Az igazat megvallva egy kis kelekótya, huncut fiúcskának tűnt, aki az erdő közepében csak úgy ruhástól leheveredett és elaludt. Egyszer csak egy tarka pillangó repült a fiú felé, bizonyára a színes ruhái vonzották oda. Először a bársonyos szárnyacskáival körülengi a legényt, majd rászáll éppen az orra hegyére. Erre aztán azonnal felébredt a fiú: „Ki az, és mit akar?” – kérdi, majd hirtelen elakad a szava, és szájátva néz körül az erdőben, mint aki még sose járt ilyen helyen. És ez valóban így is van. Hiszen ennek a fiúnak, akit Tóbiásnak hívnak, fogalma sincs, hogyan is került ide. Mikor mindent alaposan szemügyre vett maga körül, felpattant, leporolta a ruháját, és elindult az orra után. Sárga kabátja volt, piros nadrágja, amelyik a térdéig ért, barna harisnya volt rajta, és egy hosszan lelógó sötétkék sapkát viselt. Pillanatnyi meglepődésének már nyoma sem volt, hiszen vígan ugrándozva szökkent az egyik fától a másikig, miközben fütyürészve válaszolt a madarak énekére. Időközben azonban beesteledett. Az erdő sűrűjéből is látni lehetett a narancs-sárga lemenő napot. Tóbiás látta, amint a madarak visszatérnek a fészükbe, a mókások gyorsan bebújnak az odújukba, és a többi állat is siet az éjszakai búvóhelyére. Szép lassan elcsendesült az erdő. Tóbiást ekkor lehetett először szomorúnak látni: „Lám-lám, mindenkinek van egy fészke, ahol álomra hajthatja a fejét... Csupán nekem nincs otthonom...” A nagy búslakodása közepette egy bokrot pillantott meg, amelyiknek a vihar letörte néhány ágát. Ez a megtépázott bokor most a földre hajló ágaival úgy tűnt, mint egy kis erdei kuckó. Tóbiás azonnal megáll a bokornál, majd körüljárta, és már látta is, hogy hol lehet a kunyhó bejárata, és hol az ablaka. Gyorsan gyűjtött még néhány lombos ágat; ezekből lett a kuckó teteje. „Most már akár eshet is!” – gondolta magában Tóbiás, és bebújt a kunyhójába. Hamar teljesen besötétedett, csupán egy szeletke ezüstös holdsugár fénylett az erdőben. Tóbiás is elálmosodott, hamar elaludt. Hosszan, nyugodtan aludt. Egy különleges álmot látott, és amikor felébredt, azonnal felpattant, és a közeli forráshoz szaladt, hogy megmossa az arcát és a kezét. Csupán egyetlen gondolata volt: „Jót akarok tenni, ahol csak tudok!” Ezzel leszakított néhány kőkényt a mellette lévő bokorról, hogy csillapítsa az étvágyát, majd a Nap első sugaraival egy időben gyors lépésekkel elindult az erdőben. De merre? Tényleg, most merre menjen? Gyors elhatározásra jutott, gondolta, elindul a patak mentén. Ahol a patak egy kicsit kiszélesedett, egy apró tisztásra jutott. Ott pedig egy kidőlt hatalmas fatörzs állta az útját. Már-már kikerülte volna, amikor különös hang ütötte meg a fülét. Egy sóhajtó-nyöszörgő hang volt az. De honnan jön ez a hang? Biztos, hogy nem egy állat hangja. Ahogy Tóbiás szemügyre vette a környéket, hát legnagyobb meglepetésére egy feje búbjáig beburkolózott embert pillantott meg, akinek ruhája azonos színű volt a földdel, az avarral és fákkal. Ez az ember, mint egy kőember mozdulatlanul ült a fatörzsön, és jajgatott. Tóbiás gondolta, hogy biztosan segítségre szorul, és mivel emlékezett a reggeli fogadalmára, hát azonnal odasietett hozzá. Egyetlen szót sem kellett szólnia, a mozdulatlan ember azonnal keserves siránkozásba fogott. Elmondta Tóbiásnak, hogy ő a Mesemeselő, és a világ minden meséjét ismeri, de nincs egyetlen teremtett lélek sem, aki őt meghallgatná. Amikor kipanaszkodta magát, Tóbiás kényelmesen elhelyezkedett mellette, és elhatározta, hogy most bizony meghallgatja a Mesemeselő egyik történetét. Ami nem is esett olyan nagyon a nehezére, mivel ő is egyszál magában kóborolt az erdőben, és bizony már régen vágyott valakinek a társaságára. Így hát a Mesemeselő legnagyobb örömére Tóbiás kérte őt, hogy meséljen egy olyan mesét, ahol egy szegény vándorlegény túljár az ördög eszén... Alighogy Tóbiás befejezte a kívánságát, a Mesemeselő rövid gondolkodás után belefogott a meséjébe...

(A történetet Kulcsár Gábor – Waldorf-osztálytanító – írta, Sieglinde Fischer német Waldorf-tanár ösztönzése nyomán.)

2. Első példa a „P” betű bevezetéséhez

A példaként hozott történetben a „P” betűt Jakob és Wilhelm Grimm: *A Pásztorfiúcska* című meséjében fedezhetjük fel:

Volt egyszer egy pásztorfiú, aki messze földön híres volt arról, milyen bölcsen megválaszol minden kérdést. Hallotta hírért az ország királya is, ámde nem hitte, azért magához hívatta a fiúcskát. Így szól hozzá: „Ha meg tudsz felelni három kérdésemre, akkor tulajdon gyermekemnek foglak tekinteni, s ideveszlek magamhoz királyi palotámba.” Szólt a fiú: „Hogyan hangzik a három kérdés?” Mire a király: „Az első kérdés: hány csepp víz

van a világtengerben?” Felelte a pásztorfiúcska: „Király úr, elébb rekesztesd el a földkerekség minden folyóját, hogy egy csepp se folyjék belőlük a tengerbe, amíg a tengert megszámlolom, akkor majd megmondom, hány csepp van benne.” Szólt a király: „A második kérdés: Hány csillag van az égen?” A pásztorfiúcska így válaszolt: „Adjatok egy nagy fehér papírlapot” – majd egy tollal oly sok apró pontot pötytyintett reá, hogy látni sem igen lehetett őket, nemhogy megszámlolni, s belékáprázott a szeme annak, aki reá pillantott. Majd így szólt a fiú: „Annyi csillag van az égen, ahány pont ezen a papíron, számoljátok csak meg.” Ám erre senki sem volt képes. A király így szólt: „A harmadik kérdés: hány percből áll az örökkévalóság?” Felelte a pásztorfiúcska: „Hát-só-Pomerániában van a diamánthegy, egy óra járás a magassága, egy óra a szélessége, s egy óra a mélysége; százévenként egyszer odaröppen egy madárka, s belefeni a csőrét; mire az egész hegy elkopik, letelt az örökkévalóság első perce.” Szólt a király: „Bölcs ember módjára válaszoltad meg a három kérdést; mostantól itt a helyed a királyi palotámban, s olybá tekintelek, mint saját gyermekemet.”

3. Második példa a „P” betű bevezetéséhez

A történetet egy Waldorf-osztálytanító munkájából merítettük, amely egy keretmese része.

A keretmese röviden:

A mese Jankóról és Jankáról szól, akik egy napon találkoznak a tündérekkel. A tündérek megbízzák őket, hogy találják meg, és szabadítsák ki a betűket a fogságukból. Ha ez sikerül, akkor a betűk visszakerülnek az emberekhez. Jankó és Janka elindulnak, hosszú és viszontagságos az útjuk, de időről időre mégis sikerül kiszabadítaniuk egy-egy betűt.

Mese a P betűhöz:

A madarak vezették tovább Jankót és Jankát. Egész napon át, mentek, mentek, mentek. Szomorú elhagyatott tájon keresztül vezetett az útjuk. Gazok, esőt szomjazó, elszáradt virágok, elszáradt kopasz fák kísérték útjukat. Állatokkal sem találkoztak. Ők is elmenekültek olyan helyre, ahol táplálékot és vizet találtak. Egyszer csak egy pici kunyhót pillantottak meg a távolban. A madarak néhányat köröztek a kunyhó felett, majd suhogva, szárny csattogatva továbbrepültek.

Későre járt. A gyerekek elcsigázott testtel, félve kopogtak a kunyhó ajtaján, és bementek. Pislákoló gyertya fényében egy púpos öregasszony állt a tűzhely előtt, és egy nagy fazékban valamit kavargatott.

Jankóék torka úgy összeszorult félelmükben, hogy szólni se tudtak. Már éppen vissza akartak fordulni, hogy kimeneküljenek, mikor az öregasszony így szólt:

– Gyertek csak be! Már vártalak Titeket!

Most, hogy oldalt fordult, látták, hogy milyen hatalmas, ijesztő púp van a hátán. Ruhája fekete volt, fején kendő, és alig volt már fog a szájában. Újra a fazék fölé görnyedt, és tovább kavargatta a gőzölgő ételt a fazékban. Hosszú csend után újra megszólalt:

– Egy jóslat azt üzenté hajdan, hogy száz év elmúltával, két tiszta lelkű kisgyermek fog bánatomtól megváltatni.

A gyerekek remegni kezdtek félelmükben, és másodszor is majdnem kiszaladtak a sötét, ijesztő, pici kunyhóból. A púpos öregasszony most már csak nagyon halkán, mintha csak magának szólna ezt mondta:

– Púpom bánatos titkom őrzi, és bábként várja, hogy átváltozzam! Pusztulj el púp, pattanjon ki a báb! Szüless új élet! Pillangó, szállj!

Jankó és Janka dermedten hallgatták ezeket a varázsszavakat. És ekkor Janka hirtelen tudta, hogy mit kell tennie. A törpéktől kapott varázsgyűrűt lehúzta az ujjáról, ráhúzta az öregasszony ujjára, háromszor megforgatta, és csak annyit mondott:

– Pusztulj púp! Pattanj báb!

Káprázató fény kíséretében eltűnt a kunyhó, eltűnt az öregasszony a púpjával együtt, és csak Jankó és Janka maradt ott, egy friss, üdén zöldellő virágos rét közepén.

Csodaszép, színpompás szárnyú pillangó repült előttük. Minta ezt mondta volna:

– Találkozunk még!

(A mesét Schnell Judit, Waldorf-osztálytanító írta.)

4. Harmadik példa a „P” betű bevezetéséhez

A keretmese röviden:

Réges-régen, a világ kezdetén, a földön élő emberek megértették az állatok és a madarak nyelvét. Megértették az óriások, a manók és a tündérek szavait. Békességben és boldogan éltek egymással. A föld dúsan adta terméseit: a gyümölcsöket, a gabonát. Fontos tudni, hogy gondolatban beszélgettek egymással, mert nem volt szükségük szavakra. De amikor meghaltak, a gondolataikat is magukkal vitték. Így unokáik és dédunokáik soha nem tudták meg, hogy mire gondoltak, hogyan vélekedtek a világról.

Élt ég és föld között egy angyal, aki elhatározta, hogy hangokkal ajándékozza meg az embereket. Először dallamokat énekelt az embereknek. Ilyeneket...

Az emberek nagyon örültek, hogy hangokkal is tudtára tudják adni érzéseiket egymásnak. Azután az angyal arra gondolva, hogy a gondolataikat is le tudják írni, a hangokat betűkre rajzolta, és megtanította az embereket. Azóta tudnak az emberek írni. Így az unokáik is megtudhatták őseik érzéseit és gondolatait.

Egy kis faluban élt két gyermek: Juliska és Péter. Egy éjszaka egy tündér látogatta meg őket, álmában lepte meg a gyermekeket:

– Ébredjetek gyermekeim, mert hosszú út áll előttünk. Be kell járnunk a világot ahhoz, hogy a hangok eredetét megismerjétek és felismerjétek a betűk világában, mert különböző helyeken rejtőztek el.

Elindultak még éjszaka, és először elértek a hangok barlangjába, ahová bementek...

A P betű meséje:

Egyszer csak egy pillangó repült be a barlangba. Vékony, áttetsző szárnyaival kétségbeesetten verdesni kezdett. Egészen megzavarodott a sötétből. Hirtelen nekirepült Juliska arcának. Juliska óvatosan a tenyerébe zárta. De a pillangó kiszabadult és újra nekilendült, hogy megtalálja a menekülés útját. Reménytelenül körözött körbe-körbe, az illatos virágok felé keresve a kivezető utat. Újra és újra nekiszállt a sötét barlang falának, Juliska újra megpróbálta megfogni, míg végül sikerült. Vigyázott, hogy ne sértse meg vékony szárnyait. Péter ekkor észrevett egy kicsiny fényességet, amely beszűrődött a barlangba. Óvatosan odavitték a pillangót. Kicsi rés volt, de a pillangó kifért rajta. Útjára engedték. A pillangó még megbillentette szárnyait, és boldogan elkezdett repülni a Nap felé. Péter utána kiáltott:

– Pillangó, pillangó, röppenj napnak pitvarába!

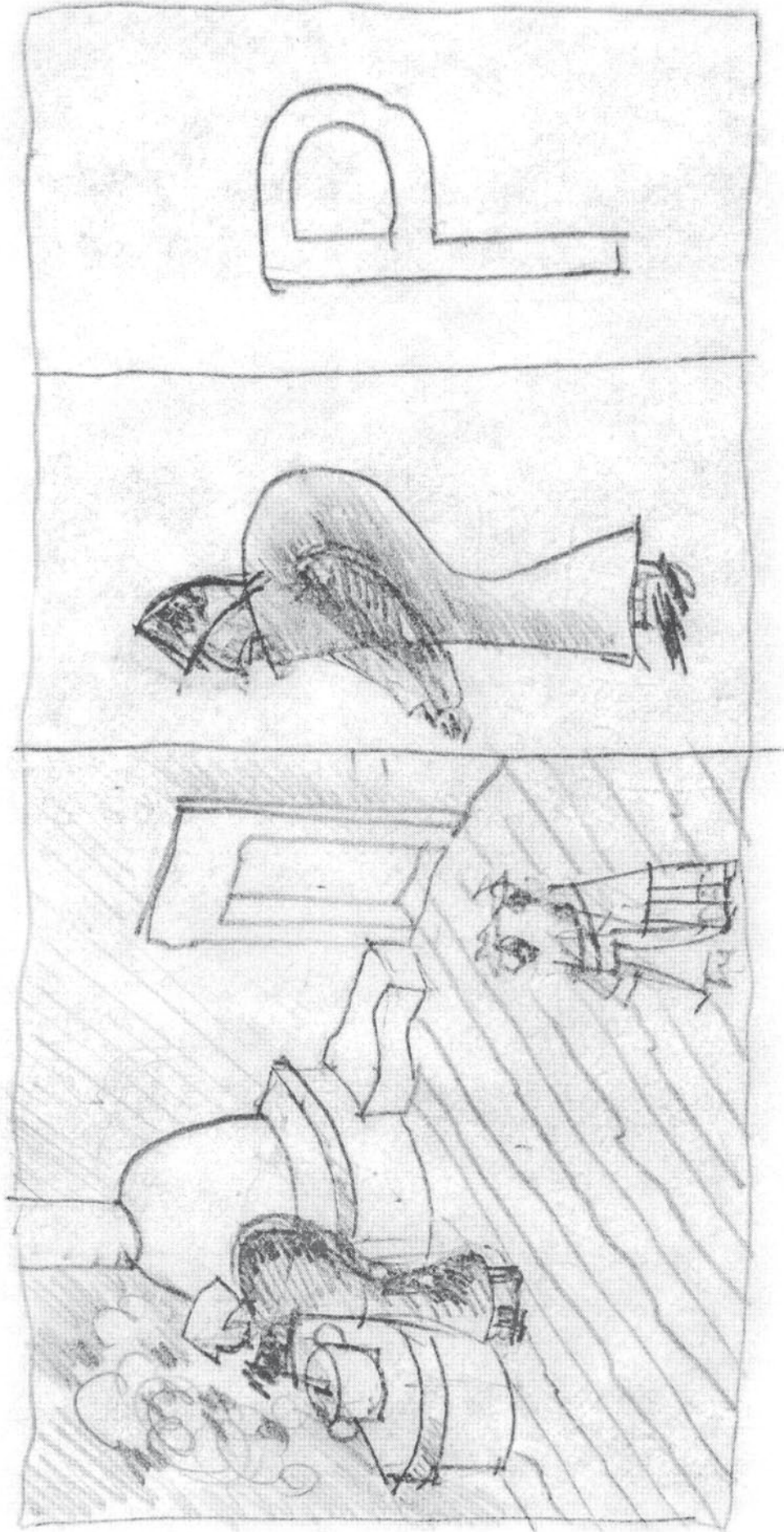
A tündér megsimogatta a két gyermeket, és csak annyit mondott:

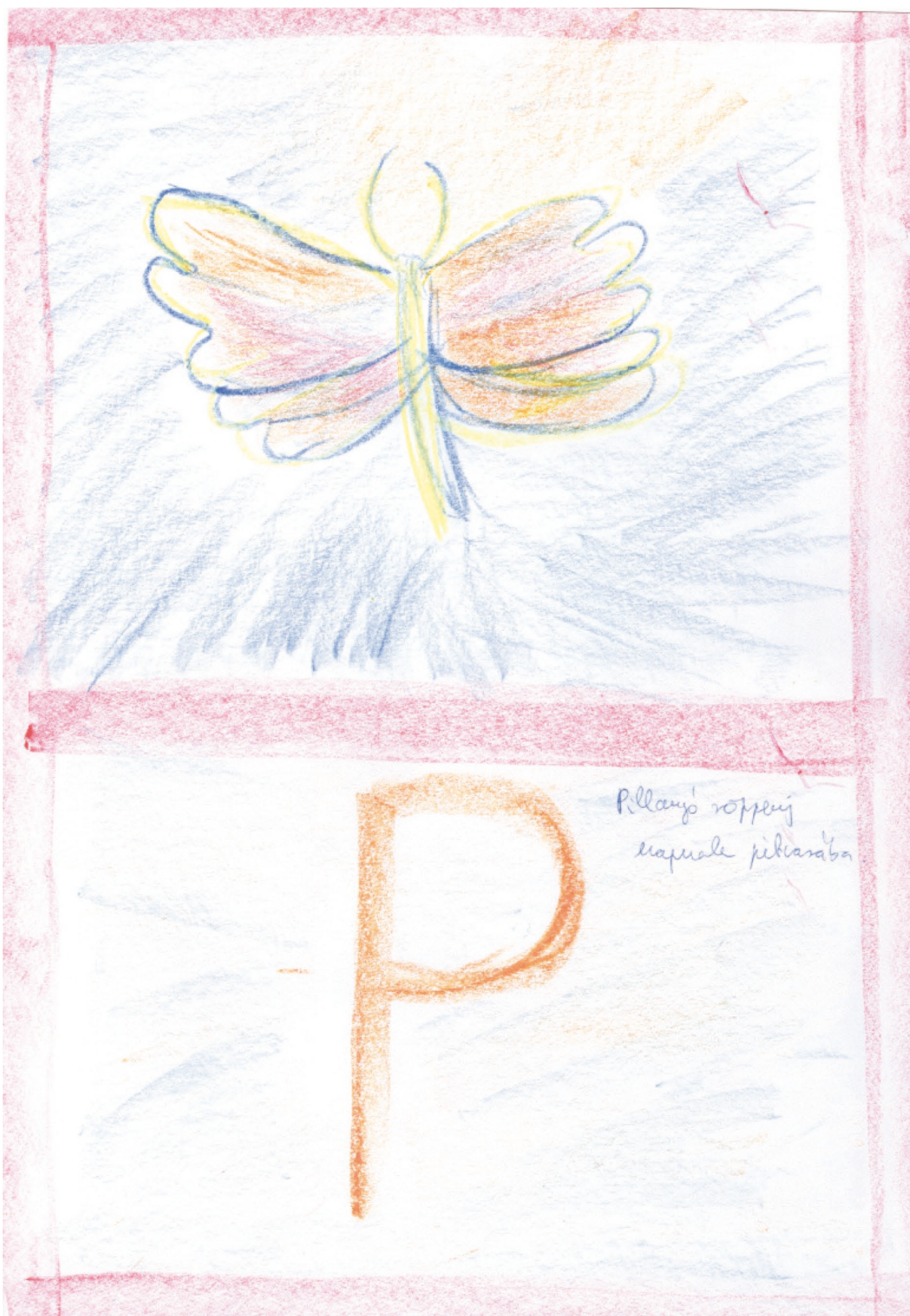
– Köszönöm, hogy megmentettétek a kicsi pillangó életét, mert ő fog Nektek ajándékot adni: a P betűt.

(A mesét Gerle Edit, Waldorf-osztálytanító írta.)

WALDORF ÍRÁS-OLVASÁS TANÍTÁS

ÍRÁSTANÍTÁS

Nyomtatott nagybetűk – magánhangzók

Készítették:

Bakonyi Katalin és Kulcsár Gábor

MODULLEÍRÁS

A modul célja

A nyomtatott nagybetűk tanításának módja. Ennek legfontosabb része, hogy a megtanulandó hangok és betűk mesékből, képekből, rajzokból bomlanak ki. (Bővebben a *Pedagógiai háttér* című részben, illetve a *Tanári Kézikönyvben* fejtjük ki.) Lényeges, hogy a gyerekek megérezzék azt, hogy a betűk nem csupán megtanulandó absztrakt jelek, hanem a világunk részei, amelyekben a gyerekek, a betűk és a világ összetartoznak, így a kapcsolat a fogalom és az eredeti kép között megmarad. A betűk megtanításának végső célja maga az írás, így már néhány betű megtanítását követően, értelmes szavakat is papírra vetünk, amelyeket kisebb összefüggő versek, szövegek leírása követ.

Időkeret

Egy betű megismerése 60 perc, amelyet úgy osztunk be, hogy az időkeret első részében (30 perc) a tanító mesél, és a gyerekek megnevezik és lemozogják az adott betűt. A másik 30 percben (ami lehetőleg egy másik napon történjen) pedig mozgással, majd hangoztatva felidézük és lerajzolják, leírják a bevezetett betűt. Ennek az időnek a betartását fontosnak érezzük kezdetben, valamint a betűk nagy részénél. Azonban később, amikor a hosszú magánhangzókat tanítjuk, akkor lehetőség lesz ennek az útnak a megtartásával, de rövidebb idő alatt megismertetni ezeket a betűket.

Ajánlott korosztály

6–8 évesek

Modulkapcsolódási pontok

Írás előkészítése: formarajz, tájékozódási gyakorlatok, ujjgyakorlatok, fonaljáték, kötés

PEDAGÓGIAI HÁTTÉR

A betűk bevezetése során a magánhangzók és a mássalhangzók megközelítése különböző módon történik. A hangok közötti lényegi és minőségi különbözőséget a gyerekeknek is meg kell éreznük, át kell élniük.

A magánhangzók az emberi érzéseket az indulatszavakon keresztül közvetlenül juttatják kifejezésre, azt hordozzák és hangosítják fel, amit bensőnkben érzünk. A magánhangzók bevezetésekor tehát különböző érzéslényeket adunk a gyerekeknek úgy, hogy egy kép, egy leírás, egy mese vagy egy vers a csodálkozás, az óvás, az elutasítás, a bátorság vagy akár a félelem érzetét közvetítse a számunkra. Olyan élethelyzet vagy meseszituáció megformálását kívánja, amelyben a tanító képes megragadni az adott magánhangzó karakterét, egészen a hangot, majd a betűt kifejező és megjelenítő színéig.

Az írástanulás során bevezetett betűk sorrendje tetszőleges, azonban fontos a tanítónak tudatos pedagógiai megfontolásokat tenni. Ilyen módon néhány szempontot határozottan megfogalmazhatunk:

1. A betűk egyenes és görbe vonalakkal állnak. Vannak betűk, amelyek csak egyenes vonalakat tartalmaznak, sőt egyesek csupán függőleges és vízszintes egyenesekből állnak: E, É, F, H; I, Í, L, T, némelyek formájához már a ferde egyenesek is hozzátartoznak: A, Á, K, M, N, V, W, X, Y, Z; azután következhetnek az egyenes és görbe vonalakkal álló betűk: B, D, G, J, P, R; majd a csupa görbe formájúak: C, O, Ó, Ö, Ő, Q, S, U, Ú, Ü, Ű, és végül a többjegyű betűkkel zárhatjuk a sort: GY, LY, NY, TY, CS, SZ, ZS, DZ, DZS. Ha a formarajzot mint az írást közvetlenül előkészítő tevékenységet szemléljük, láthatjuk, hogy a gyerekek számára a csupa egyenesekből álló formák a gyakorlás kezdetén sokkal áttekinthetőbbek, mint az összetettebb görbe vonalakkal álló rajzok.

Mivel a rajzok elkészítése során is ezt lehet tapasztalni, ezért az írástanítás során is felmerülhet az a szempont, hogy azokat a betűket tanítjuk meg először, amelyek ilyen módon egyszerűbbek, hogy a betűk írása és gyakorlása során a gyerekek biztonságot nyerve léphessenek egy nehezebb fokra.

2. A gyerekeket nemcsak a betűk megismerése, hanem maga az írás vonzza, ezért fontos szempont lehet a betűk bevezetésének sorrendjében az, hogy a mássalhangzók és a magánhangzók egymás után úgy következzenek, hogy néhány betű megismerését követően a már megtanult betűkből értelmes szavakat is papírra tudjanak vetni.

A betűtanítás kezdetén a tanító elmeséli azt a bevezető történetet, amely elindítója és kerete lehet az egész éves betűtanulásnak. Ez általában nem egy didaktikus történet, amelynek az a célja, hogy a gyerekek meg-

értsék, hogy miért is kell megtanulniuk írni, hanem sokkal inkább egy képekben gazdag mese ez, amelynek főhősét vagy főhőseit a gyerekek végigkísérhetik a betűtanulás során. Ha a mesében életre tudunk kelteni egy olyan szereplőt, akinek a bőrébe szívesen belebújnak a gyerekek, akivel az érzéseiken keresztül azonosulni tudnak, akinek az örömeivel és a bánataival együtt tudnak érezni, akkor ez a mesehős megragadja, és magával húzza a gyerekeket, lelkesedést és akaratot kölcsönözve nekik a munkához. (Lásd a mellékletet.)

Természetesen ez a történet nemcsak a tanító által kitalált mese lehet, hanem minden olyan „kész” mese, amelyet tartalmában és hangulatában e tevékenységhez köthetünk.

ÉRTÉKELÉS

Ezt a folyamatot mélyen átéli a gyerekek, örömmel végzik a hozzá kapcsolódó mozgásokat, szívesen rajzolnak. Figyelhetünk arra, hogy a gyerekek mindezeket a tevékenységeket minél pontosabban és minél nagyobb figyelemmel végezzék. A füzetmunka során fordítsunk gondot a füzet esztétikai megjelenésére (keret, háttér, rajz) és arra, hogy a rajzolás közben minél nagyobb csendben dolgozzanak. Hagyjunk lehetőséget, hogy a gyerekek egymás munkáit megnézhessék. Ez nem valamilyen objektív mérce, hanem, hogy jó legyen ránézni az egyre nehezedő formákra. Az első ellenőrzés az, hogy a gyerek látja, összehasonlíttja a munkáját a táblán lévő formával. Rögtön tudja javítani. Jó, ha a gyerekek megszokják, hogy egymás munkáját is megnézhetik. Beszélhetünk róla, anélkül, hogy kritizálnának, ítéletet mondanának róla. Megnézhetjük, hogy melyikben mi a jó, az érdekes, a más. Ennek kapcsán hamar hozzászokhatnak az önellenőrzéshez is. Lényeg az, hogy öröm legyen a rajzolás, a munka.

Ajánlott irodalom

Carlren, Frans – Klingborg, Arne: *Szabadságra nevelés. „Török Sándor” Waldorf-pedagógiai Alapítvány, Solymár. Pedagógus-továbbképzési és Információs Központ, Pilisborosjenő, 1999, 126–128. o.*

Kulcsár Gábor: *Az írás-olvasás tanítása a Waldorf-iskolában. Közoktatás-fejlesztési és Pedagógus-továbbképzési Kht. Budapest, 2004, 47–74. o.*

Vekerdy Tamás: *Gyerekek, óvodák, iskolák. Saxum, Budapest, 2001, 133–137. o.*

A TEVÉKENYSÉG MENETE

A tanító a betűtanítást megelőzően egy egész táblát betöltő rajzot készít, amelyen megjelenik a mese hőse a történet egyik jelenetében. Ekkor elmeséli azt a bevezető történetet, amelynek főhőse végigkíséri a betűtanulást.

A történet elhangzása után a gyerekek megkapják a füzetüket, amely egy nagyalakú, sima, ún. vázlatfüzet.

A füzet kiosztása és a nevek felírása után a gyerekek a füzet első lapjára szabadon rajzolhatnak egy számukra kedves jelenetet abból a meséből, amely a tanító által elmondott bevezető történet volt. Ekkor jelenítik meg először a mesének azt a hőst, akinek a kalandjait már izgatottan várják.

Mivel az első osztály elején a könnyed ceruzafogásra még nem érett a kéz és az ujjak mozgása – a kézfej csontrendszerének fejlődéséből adódóan –, ezért a „meleg tapintású”, vastag zsírkréták és a vastag színes ceruzák alkalmasak arra, hogy a gyerekek nagy méretben, az íróeszközöket nem görcsösen tartva képesek legyenek a szép, rendezett és könnyed írásra. A füzetbe minden lapon – a füzet élei mentén – egy színes keretet húznak, amely a határait adja az írásbeli munkájuknak.

Ezt követően elkezdődik a betűtanulás. A gyerekek felidézik az előbbi történetet, amelyet a tanító röviden továbbfolytat. Ekkor ebben a kis történetben különösen hangsúlyossá válik a mese egy bizonyos része, egy olyan helyzet, amikor érzések és hangulatok válnak hangsúlyossá. Ezt a külön kiemelt, részletesen leírt és jelentőséggel bíró részt átéli a gyerekek a mese hőisével azonosulva. Ez lehet a félelem, az öröm, a kíváncsiság, a lelkesedés vagy akár a megütközés érzése is. Itt – a mássalhangzóktól eltérően – a tanító számára az a feladat, hogy az egyes magánhangzókhoz kapcsolódó érzésképet maga számára hitelesen megragadja, és egy képbe, egy meseszituációba ágyazva a gyerekeknek átadja.

A rövid „betűmesét” követően a gyerekek a tanító segítségével lerajzolják azt a képet, amely ily módon most fontossá vált a történetben. (Lásd a mellékletet.)

A tanár a tábla belső felére rajzol úgy, hogy a gyerekek utánozni tudják őt. A gondosan előkészített és át gondolt munka eredményeként minden gyermek egyforma, mégis teljesen különböző rajzot készít.

A rajzhoz egy kis versike is társulhat, amely a mesének a része; egy olyan alliteráció, amely erről a bizonyos képről szól.

Ezek után felidézve a történeteket, újra megtekintve a táblai rajzot és közösen elmondva a versecskét, a tanító megnevezi és felrajzolja a táblára azt a betűt, amelyet ez a hangulat tartalmazott.

A gyerekek megismétlik a kimondott hangot, és közösen elkezdődhet azoknak a szavaknak a gyűjtése, amelyek ezzel a hanggal kezdődnek, vagy valahol a szóban megtalálható ez a bizonyos hang.

Mikor a gyerekek kifogytak a szavak gyűjtéséből, az osztályteremben vagy másutt egy szabadon kialakított térben – ahogy a formarajzolás során is tettük – lejárják az osztályban a betű formáját. Megint csak a tanító utánzása vezeti a gyerekeket. Ha mindenki végigjárta a formát, kötelekből, babzsákokból, különböző termékekből – gesztenye, bab stb. – ki is rakhatjuk, de ki is „fekhetjük” úgy, hogy egy gyerek, mint a rendező, úgy igazgatja el a társait a földön, hogy azok a betű formáját alkossák.

A padokba visszaülve a kezünkkel a levegőben többször végigkövetjük a táblára rajzolt betű alakját (eleinte a táblára is felrajzolhatja mindenki a saját betűjét), majd a szemünkkel, végül pedig csukott szemmel „belső tekintetünkkel” járjuk végig a formát. A nagy, széles mozdulatoktól így jutunk el az apró mozgásokon át ahhoz a ponthoz, amikor a gyerekek már belső tapasztalattal és mozgásélménnyel rendelkeznek a betűről, amely megteremti azt a lehetőséget, hogy biztonsággal papírra is vessék azt.

A betűtanulás kezdetén a gyerekek csomagolópapírra készítik el az első betűrajzaikat, nagyban, a betű formáját krétájukkal lendületesen többször végigjárva. Csak akkor, amikor már megfelelő gyakorlatra tettek szert – a gyerekeknek csupán kezdetben van szükségük a külön papíron gyakorlásra –, kerül be a füzetbe a leírt betű..

Ezt követi egy új betű hasonló módon történő bevezetése.

ALKALMAZOTT ESZKÖZÖK

Sima, nem vonalas tábla a rajzok elkészítéséhez, színes táblakréták.

Csomagolópapír.

Nagyalakú, sima füzet, ún. vázlatfüzet, vastag zsírkréta vagy vastag színes ceruza.

Pedagógiai ajánlasként jónak tartanánk, ha a Waldorf-iskolákban már hosszú évtizedek óta alkalmazott és a gyermekek kézfelépítéséhez a kisiskolás korban leginkább illeszkedő méhviasz téglácskák jelennének meg a nyomtatott nagybetűk megtanítását modulként választó pedagógusok osztályaiban. Mivel a méhviasz kréták ára magasabb a hagyományos – de sokkal gyengébb minőségű – zsírkrétáknál, így alapkészletként elfogadhatónak tartanánk, ha minden formarajzot gyakorló gyermek kézbe foghatna egy méhviasz krétát, amely azt jelenti, hogy egy-egy adott osztálylétszámnak megfelelő, de az alapszíneket – piros, kék, sárga – egyforma mértékben tartalmazó készlettel rendelkezzenek az iskolák.

1. Példa a nyomtatott nagybetűk tanulását elindító meséhez

Az erdő sűrűjében egy különleges, fura kis fickó aludt. Nagyokat fújtatott és prüszkölt az álmában, mint aki teljesen kimerült a sok-sok tennivalójától. Bátor legénynek tűnt, mivel teljesen egyedül szunyókált ilyen békésen a rengetegben. Láthatóan nem tartott semmitől és senkitől. Pedig nem volt egy hatalmas termetű fiú, sőt meglehetősen aprócska volt. Az igazat megvallva egy kis kelekótya, huncut fiúcskának tűnt, aki az erdő közepében csak úgy ruhástól leheveredett és elaludt. Egyszer csak egy tarka pillangó repült a fiú felé, bizonyára a színes ruhái vonzották oda. Először a bársonyos szárnyacskáival körülengi a legényt, majd rászáll éppen az orra hegyére. Erre aztán azonnal felébredt a fiú: „Ki az, és mit akar?” – kérdi, majd hirtelen elakad a szava, és szájátva néz körül az erdőben, mint aki még sose járt ilyen helyen. És ez valóban így is van. Hiszen ennek a fiúnak, akit Tóbiásnak hívnak, fogalma sincs, hogyan is került ide. Mikor mindent alaposan szemügyre vett maga körül, felpattant, leporolta a ruháját, és elindult az orra után. Sárga kabátja volt, piros nadrágja, amelyik a térdéig ért, barna harisnya volt rajta, és egy hosszan lelógó sötétkék sapkát viselt. Pillanatnyi meglepődésének már nyoma sem volt, hiszen vígan ugrándozva szökkent az egyik fától a másikig, miközben füttyürészve válaszolt a madarak énekére. Időközben azonban beesteledett. Az erdő sűrűjéből is látni lehetett a narancssárga lemenő napot. Tóbiás látta, amint a madarak visszatérnek a fészükbe, a mókusok gyorsan bebújnak az odújukba, és a többi állat is siet az éjszakai búvóhelyére. Szép lassan elcsendesült az erdő. Tóbiást ekkor lehetett először szomorúnak látni: „Lám-lám, mindenkinek van egy fészke, ahol álomra hajthatja a fejét... Csupán nekem nincs otthonom...” A nagy búslakodása közepette egy bokrot pillantott meg, amelyiknek a vihar letörte néhány ágát. Ez a megtépázott bokor most a földre hajló ágaival úgy tűnt, mint egy kis erdei kuckó. Tóbiás azonnal megáll a bokornál, majd körüljárta, és már látta is, hogy hol lehet a kunyhó bejárata, és hol az ablaka. Gyorsan gyűjtött még néhány lombos ágat; ezekből lett a kuckó teteje. „Most már akár eshet is!” – gondolta magában Tóbiás, és bebújt a kunyhójába. Hamar teljesen besötétedett, csupán egy szeletke ezüstös holdsugár fénylett az erdőben. Tóbiás is elálmosodott, hamar elaludt. Hosszan, nyugodtan aludt. Egy különleges álmod látott, és amikor felébredt, azonnal felpattant és a közeli forráshoz szaladt, hogy megmossa az arcát és a kezét. Csupán egyetlen gondolata volt: „Jót akarok tenni, ahol csak tudok!” Ezzel leszakított néhány kőkényt a mellette lévő bokorról, hogy csillapítsa az étvágyát, majd a Nap első sugaraival egy időben gyors lépésekkel elindult az erdőben. De merre? Tényleg, most merre menjen? Gyors elhatározásra jutott, gondolta, elindul a patak mentén. Ahol a patak egy kicsit kiszélesedett, egy apró tisztásra jutott. Ott pedig egy kidőlt hatalmas fatörzs állta az útját. Már-már kikerülte volna, amikor különös hang ütötte meg a fülét. Egy sóhajtó-nyöszörgő hang volt az. De honnan jön ez a hang? Biztos, hogy nem egy állat hangja. Ahogy Tóbiás szemügyre vette a környéket, hát legnagyobb meglepetésére egy feje búbjáig beburkolózott embert pillantott meg, akinek ruhája azonos színű volt a földdel, az avarral és fákkal. Ez az ember, mint egy kőember, mozdulatlanul ült a fatörzsön, és jajgatott. Tóbiás gondolta, hogy biztosan segítségre szorul, és mivel emlékezett a reggeli fogadalmára, hát azonnal odasietett hozzá. Egyetlen szót sem kellett szólnia, a mozdulatlan ember azonnal keserves siránkozásba fogott. Elmondta Tóbiásnak, hogy ő a Mesemeselő, és a világ minden meséjét ismeri, de nincs egyetlen teremtett lélek sem, aki őt meghallgatná. Amikor kipanaszkodta magát, Tóbiás kényelmesen elhelyezkedett mellette, és elhatározta, hogy most bizony meghallgatja a Mesemeselő egyik történetét. Ami nem is esett olyan nagyon a nehezére, mivel ő is egyszál magában kóborolt az erdőben, és bizony már régen vágyott valakinek a társaságára. Így hát a Mesemeselő legnagyobb örömeire Tóbiás kérte őt, hogy meséljen egy olyan mesét, ahol egy szegény vándorlegény túljár az ördög eszén... Alighogy Tóbiás befejezte a kívánságát, a Mesemeselő rövid gondolkodás után belefogott a meséjébe...

(A történetet Kulcsár Gábor – Waldorf-osztálytanító – írta, Sieglinde Fischer német Waldorf-tanár ösztönzése nyomán.)

2. Első példa az „U” betű bevezetéséhez

Az „U” betű története szólhat egy aprócska legényről, aki a jég és fagy birodalmában próbál az ördög nyomára bukkanni, akivel fogadást kötött, hogy ha kell, a világ végén is megtalálja...

A legény, amint belépett a fagy örök birodalmába, azonnal érezte a csontjaiig hatoló hideget. Érezte, amint hűsleges paripája is meg-megremeg, így hát lekapta a köpönyegét, és a lovára terítette. A zord fagyos szél azonnal rátámadt, mintha rögvést ki akarná kergetni a világból. A fiút azonban nem ilyen fából faragták, egy pillanatig megrázkódott. – „Hú, de hideg van!” – csodálkozta el magát, majd mintha ügyet sem vetne a szélre,

folytatta az útját. A vihar újra felkerekedett, sűrű, sötét felhőket hajtott a fiú felé, aki egyre inkább érezte, hogy inába száll a bátorsága. A fekete fellegek teljesen betakarták, szinte az orra hegyéig sem látott. A legény összehúzta magát, körülötte zúgott és fújt a zord szél. „Ha nem találok valami menedéket, biztosan végem van!” – mormolta fogvacogva maga elé. Ekkor érezte, hogy a ló húzni kezdi, ő pedig botorkálva követte. Hamarosan valamiben megakadt a keze. A kemény sziklákat körbetapogatta. Egy barlang nyílásához vezette a paripája. Elengedte a kötőféket, és a barlang bejáratához igyekezett. „Hú- hú!” – kiáltott be félénken. A barlangból hamarosan megérkezett a válasz: „Hú-hú!” Többször megismételte a legény, és minduntalan ugyanazt a feleletet kapta. „Egy életem, egy halálom!” – kiáltott a fiú, és minden rettegését legyőzve belépett a barlangba. Hirtelen elállt a szél, a lovát is biztos helyre vezette, majd kimerülten leheveredett a földre. Hamarosan már aludt is, egészen másnap reggelig.

(A történetet Kulcsár Gábor – Waldorf-osztálytanító – írta.)

3. Második példa az „U” betű bevezetéséhez

Holle anyó történetének kezdete is erről szól:

Egy özvegyasszonynak volt két leánya, szép és szorgos az egyik, rút és rest a másik. Ám az asszony a csúnya és rest leányt szerette jobban, mert az volt az édesleánya, s a másiknak kellett minden munkát elvégeznie, s ő volt a hamupipőke a háznál. A szegény leánynak nap nap után ki kellett ülnie az országútra egy kút mellé, s ott addig fonia, amíg a vér ki nem serken az ujjából. Történt egyszer, hogy az orsó egészen összevéréződött, a leány pedig a kút fölé hajolt, hogy lemossa; csak hogy az orsó kiesett a kezéből, bele a kútba. Sírt a leány, szaladt a mostohájához, és elbeszélte a bajt. Az asszony pedig összeszidta, s volt oly irgalmatlan, hogy így szóljon: „Ha beléjtetted, hozd is föl!” Visszament a leány a kúthoz, és nem tudta, mitévő legyen; szívszorongató félelmében végül beleugrott a kútba, hogy felhozza az orsót...

4. Harmadik példa az „U” betű bevezetéséhez

A történetet egy Waldorf-osztálytanító munkájából merítettük, amely egy keretmese része.

A keretmese röviden:

A mese Jankóról és Jankáról szól, akik egy napon találkoznak a tündérekkel. A tündérek megbízzák őket, hogy találják meg, és szabadítsák ki a betűket a fogságukból. Ha ez sikerül, akkor a betűk visszakerülnek az emberekhez. Jankó és Janka elindulnak, hosszú és viszontagságos az útjuk, de időről időre mégis sikerül kiszabadítaniuk egy-egy betűt.

Mese az U betűhöz:

Az óriás akkor hirtelen megtorpant, mert tovább nem tudott menni. És valóban, nálánál is magasabb, tűhegyes sziklával és rémisztő mély szakadékokkal szabdalta hegylanc elé értek.

– Nekem vissza kell már fordulnom. Nektek viszont tovább kell mennetek! A következő üzenetet bízták rám, hogy adjam át nektek: Utatok utolsó szakaszát a végső cél előtt most már külön-külön, egyedül kell folytatnotok. Visszaút nincs, csak előre. A szikla tűfokáról egyedül kell leugranotok a szakadékba, majd egy nagyon keskeny hídon, szintén egyedül kell egy folyó felett átkelnetek. Ha ezt az utat megtettétek, újra találkozhattok.

Ezután az óriás Jankót az egyik tűfokra, Jankát a másik tűfokra tette, és magukra hagyta őket félelmükkel, majd megfordult, és döngő léptekkel elment.

Nem mondható el az a félelem, amit a két gyerek a szikla tetején, lábuk alatt a rémisztő mélységgel, éreztek. De egyszer csak, magától, kicsi szívük ezt dobogta, többször, egymás után:

– Angyalszárny az égi úton! Emberkéz a földi úton! Láthatatlan keskeny út! Mutass utat! Vezessél!

Nem tudni mennyi idő telt el...

– Juj, de félek, juj, de nehéz! Hú, jujjujj! – kiabálták a gyerekek.

Először Jankó, utána Janka ugrott. Az ugrás pillanatában még a lélegzetük is elállt, de egyszer csak érezték, hogy zuhanásuk csodás élménnyé változik. Egy imbolygó keskeny híd előtt értek a földre...

(A mesét Schnell Judit, Waldorf-osztálytanító írta.)

5. Negyedik példa az „U” betű bevezetéséhez

A keretmese röviden:

Réges-régen, a világ kezdetén, a földön élő emberek megértették az állatok és a madarak nyelvét. Megértették az óriások, a manók és a tündérek szavait. Békességben és boldogan éltek egymással. A föld dúsan adta terméseit: a gyümölcsöket, a gabonát. Fontos tudni, hogy gondolatban beszélgettek egymással, mert nem volt szükségük szavakra. De amikor meghaltak, a gondolataikat is magukkal vitték. Így unokáik és dédunokáik soha nem tudták meg, hogy mire gondoltak, hogyan vélekedtek a világról.

Élt ég és föld között egy angyal, aki elhatározta, hogy hangokkal ajándékozza meg az embereket. Először dallamokat énekelt az embereknek. Ilyeneket...

Az emberek nagyon örültek, hogy hangokkal is tudtára tudják adni érzéseiket egymásnak. Azután az angyal arra gondolva, hogy a gondolataikat is le tudják írni, a hangokat betűkre rajzolta, és megtanította az embereket. Azóta tudnak az emberek írni. Így az unokáik is megtudhatták őseik érzéseit és gondolatait.

Egy kis faluban élt két gyermek: Juliska és Péter. Egy éjszaka egy tündér látogatta meg őket, álmában lepte meg a gyermekeket:

– Ébredjetek gyermekeim, mert hosszú út áll előttünk. Be kell járnunk a világot ahhoz, hogy a hangok eredetét megismerjétek és felismerjétek a betűk világában, mert különböző helyeken rejtőztek el.

Elindultak még éjszaka, és először elértek a hangok barlangjába, ahová bementek.....

Az U és Ú meséje:

De hirtelen a barlangban nagy szél támadt. Csak úgy fújta a borostyánindákat. Juliska alatt is megnyúlt a hinta. Annyira, hogy már a földet söpörte a fenéke. A szél még füttyült is hozzá. Úuuu, Úuuu, Úuuu,

Juliska és Péter szaladni kezdtek. A tündér hiába kiabált utánuk:

– Héé! Ne fussatok! Hiszen ez csak szél! Elhozta Nektek az u hangot! Halljátok?! Azonnal álljatok meg!

De beszélhetett a tündér. A két gyerek már messzire járt. Oldalt találtak egy kijáratot a barlangból. Így azon kiszaladtak

– Fúj, fúj, fúj a szél,

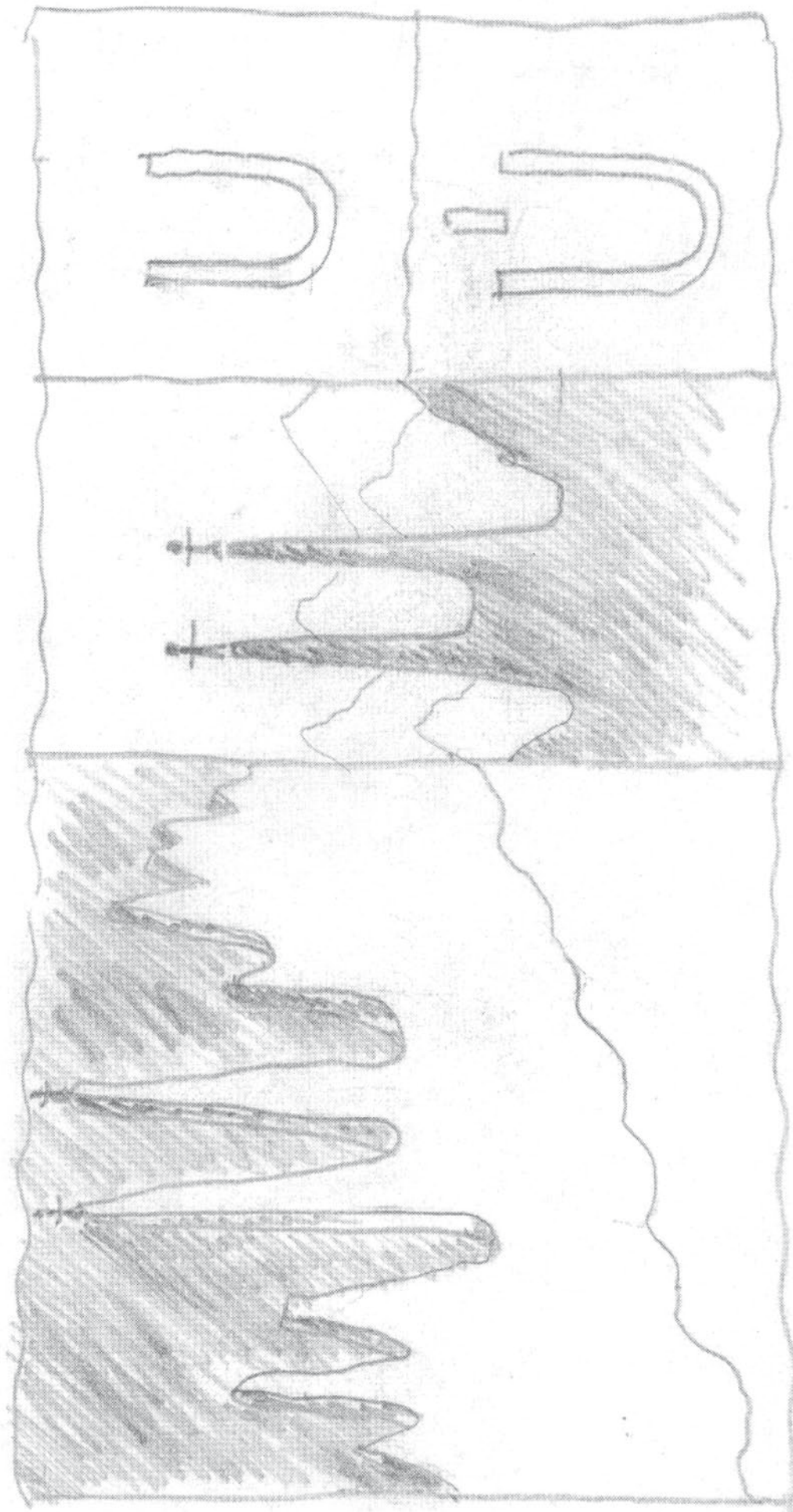
Huss, huss, huss, útra kél.

(A mesét Gerle Edit, Waldorf-osztálytanító írta.)

WALDORF ÍRÁS-OLVASÁS TANÍTÁS

ÍRÁSTANÍTÁS
Nyomtatott kisbetűk

Készítették:
Bakonyi Katalin és Kulcsár Gábor

MODULLEÍRÁS

A modul célja	Mivel egész életünk során az olvasás tevékenységekor a nyomtatott kisbetűkkel találkozunk, így ezek megismerése és írásbeli elsajátítása a cél. A nyomtatott kisbetűk írásbeli használata is lényeges, ezért a kisbetűk megismerését követően azok gyakorlására is útmutatóval szorgálunk.
Időkeret	15 x 45 perc
Ajánlott korosztály	7–9 évesek
Modulkapcsolódási pontok	Írástanulás: nyomtatott nagybetűk, formarajz, olvasástanulás, kötés, horgolás

PEDAGÓGIAI HÁTTÉR

A nyomtatott kisbetűket már nem kísérik hangonként és betűnként konkrét képek, azonban egy történet segítségével a gyermekek számára képszerűvé tehetjük a bevezetésüket. A kisbetűk tanítása jóval rövidebb idő alatt történik.

Mivel a nyomtatott kisbetűk írása a térben és a papírlapon másfajta eligazodást követel, ezért a kisbetűk írását is – a nagybetűkéhez hasonlóan – a formarajz segítségével alapozzuk meg. A nyomtatott kisbetűk írásának legfontosabb sajátossága, hogy a betűk mérete egymáshoz képest eltérő lehet. Ahogyan a formarajz során korábban már az elrendezés különböző szintjeit – padlás, földszint, pince – gyakoroltuk, úgy próbáljuk alkalmazni ezt a nyomtatott kisbetűk írásánál. (Lásd a mellékletet.)

Az írástanuláshoz használt ceruzák vastagabbak a megszokottnál, körülbelül 6 mm átmérőjűek. A zsírkrétákhoz hasonlóan a vastag színes ceruzák a kisiskolás korban jobban megfelelnek a kéz és az ujjak motorikus működésének, így könnyedebb és szabadabb ceruzafogást tesznek lehetővé. A helyes ceruzafogásra meg kell tanítanunk a gyerekeket, és később is újra és újra fel kell hívnunk rá a figyelmüket. A lekerekített élű, háromszög alakú ceruzák a formájuknál fogva segítenek abban, hogy írás közben a ceruzán a gyerekek hüvelyk-, mutató- és középső ujj a megfelelő helyre kerüljön.

A helyes testtartásra, a kéz letámasztására, a szem és a füzetlap közti megfelelő távolságra is gondot kell fordítanunk, hiszen az írástanulás alapvető feltétele és követelménye, hogy az általunk leírt betűk, szavak vagy hosszabb szövegek is szépek legyenek.

Egy rövid történet elhangzása után naponta három-négy nyomtatott kisbetű is bevezetésre kerülhet. A kisbetűk megtanításának sorrendjét a tanító maga határozza meg. Lehetséges út, hogy azok a betűk kerülnek elsőként bevezetésre, amelyek csupán egy szintet töltenek be a házban. Ezek a betűk a földszintre kerülnek, ilyenek például: e, r, s, z, u, o, c, n, m, i, x; v, w; következhetnek azok, amelyek az ékezetükkel már felnyúlnak a padlás szintjére: á, é, í, ó, ő, ú, ü, ű; ezeket a betűket követhetik a földszintet és a padlást betöltő betűk: t, d, f, h, k, l, b; végül azok, amelyek a pincébe is lenyúlnak: p, j, y. A nyomtatott kis kettős betűk írásmódja ezek után már egyértelmű a gyerekek számára.

A betűbevezetés menete lehet a nyomtatott kisbetűk esetében az ábécé szabályos sorrendje is, hiszen ennek a korszaknak a feladata, hogy a gyerekek megismerjék és megtanulják a magyar ábécét.

Ezt a folyamatot mélyen átéli a gyerekek, örömmel végzik a hozzá kapcsolódó mozgásokat, szívesen rajzolnak. Figyelhetünk arra, hogy a gyerekek mindezeket a tevékenységeket minél pontosabban és minél nagyobb figyelemmel végezzék. A füzetmunka során fordítsunk gondot a füzet esztétikai megjelenésére (keret, háttér, rajz) és arra, hogy a rajzolás közben minél nagyobb csendben dolgozzanak. Hagyjunk lehetőséget, hogy a gyerekek egymás munkáit megnézhessék. Ez nem valamilyen objektív mérce, hanem, hogy jó legyen ránézni az egyre nehezedő formákra. Az első ellenőrzés az, hogy a gyerek látja, összehasonlítja a munkáját, a táblán lévő formával. Rögtön tudja javítani. Jó, ha a gyerekek megszokják, hogy egymás munkáját is megnézhetik. Beszélhetünk róla, anélkül, hogy kritizálnának, ítéletet mondanának róla. Megnézhetjük, hogy melyikben mi a jó, az érdekes, a más. Ennek kapcsán hamar hozzászokhatnak az önellenőrzéshez is. Lényeg az, hogy öröm legyen a rajzolás, a munka.

Ajánlott irodalom

Kulcsár Gábor: *Az írás tanítása a Waldorf-iskolában*. Közoktatás-fejlesztési és Pedagógus-továbbképzési Kht. Budapest, 2004. 75–79. o.

A TEVÉKENYSÉG MENETE

A nyomtatott kisbetűket már nem kísérik hangonként és betűnként konkrét képek, azonban egy történet segítségével a gyermekek számára képszerűvé tehetjük a bevezetésüket. Például: mesélhetünk egy terebélyes fáról, amelynek a levelei mellett új hajtások jelennek meg. A táblára felrajzolhatunk egy fát, amelynek kifejlődött levelei a már megismert nyomtatott nagybetűk, majd ahogy a gyerekek egymás után megtanulják a nyomtatott kisbetűket, úgy jelennek meg a rajzon is a meglévő levelek kicsiny hajtásai, a kisbetűk.

A kisbetűk írásakor figyelniük kell arra, hogy vannak betűk, amelyek a másiknál magasabbra, mások egészen mélyre nyúlnak. Ezt a gyerekeknek egy ház szintjeinek képszerű leírásával mesélhetjük el. Ebben a házban három szintet különböztetünk meg: a földszintet, a pincét és a padlást. Ezt a három szintet a füzetben három különböző színnel is jelölhetjük. (Lásd a mellékletet.)

Mivel a kisbetűket is nagyalakú sima füzetbe, az ún. vázlatfüzetbe írjuk, ezért a lapot elő kell készítenünk az íráshoz. Kiválasztunk három színt, amelyek a földszint, a padlás és a pince színei lesznek, és mindhárom színnel egymás alatt – halványan – egy-két centiméteres sávot színezzük be. A színezést satírozással, de – a ceruzák hegyét kicsit megfaragva – ceruzaporral is létrehozhatjuk. A következő oldal megvonalaazása lehet rendszeres otthoni feladat is. (Ha lehetőség van rá, akkor a tanító színezett sorokkal vagy egy szín különböző árnyalataival számítógépen megszerkesztett, előre nyomtatott lapokat is adhat a gyerekeknek. Lásd a mellékletet.)

A három különböző sáv segít eligazodni a lapon. Természetesen fontos, hogy a tanító is megrajzolja a táblán a háromszínű sávokat, amelybe azután a tanulási folyamat során a betűket is beleírja.

A nyomtatott kisbetűk megismerését összekapcsoljuk a nyomtatott nagybetűk elhelyezésével is. A lapra először a nagybetűt rajzoljuk meg, amely minden esetben képzeletbeli házunk földszintjét és padlását foglalja el, majd mellé írjuk a most megismert nyomtatott kisbetű párját. A sorban fennmaradó helyen pedig gyakorolhatjuk a kisbetűk írását. (Lásd a mellékletet.)

A betűtanulás során az ismert betűkből értelmes szavakat, mondatokat, később pedig kisebb verseket vagy rövidebb összefüggő szövegeket is leírunk. A leírt szavakat, verseket, mondatokat a munka befejeztével hangosan elolvassuk, minden gyerek külön is átolvassa a saját írását, és szükség esetén javítjuk az előforduló hibákat.

ALKALMAZOTT ESZKÖZÖK

Tábla, táblakréta.

Nagyalakú, sima, ún. vázlatfüzet, vastag színes ceruzák.

MELLÉKLETEK

